

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาประวัติ พัฒนาการและรูปแบบการแสดง ของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลและ วิเคราะห์เรียบเรียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาเชิงคุณภาพ (Ethnomusicology) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยนำเสนอข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติและพัฒนากาฬสินธุ์ของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

4.2 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

4.1 ประวัติและพัฒนากาฬสินธุ์ของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

ปี พ.ศ. 2524 กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นสมควรให้จัดตั้งสถานศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ และดนตรีให้มีความแพร่หลายยิ่งขึ้น จึงมีคำสั่งให้ตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ส่วนภูมิภาคขึ้นอีก 1 แห่ง คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ซึ่งมีหน้าที่อนุรักษ์ สร้างสรรค์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นายสำเริง จิตจง ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์คนแรก จึงได้จัดตั้งวงโปงลางขึ้นในปี พ.ศ. 2525 โดยประกาศรับสมัครและสอบคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ประจำท้องถิ่น จึงได้อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี มาเป็นครูผู้สอนดนตรีที่บ้านอีสาน และสร้างวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ขึ้น โดยมีครูสอนวิชาคณิตศาสตร์คือ นางเพ็ญจันทร์ เด่นยุคต์ (อิมแมน) เป็นผู้ดูแลเรื่องการแสดงฟ้อนรำ และนางคำมี บัญชา (ชบู่พร นามวัย) ศิลปินที่บ้านมาสอนด้านหมอลำ

4.1.1 พัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์

สำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งศึกษาพัฒนากาฬสินธุ์ และรูปแบบการแสดงวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526-2555 รวมระยะเวลา 30 ปี จึงแบ่งระยะเวลาในการศึกษาออกเป็น 3 ยุค สำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้ศึกษาแบ่งยุคโดย เเจาะจงตามคุณลักษณะ สำคัญ คือ ผู้รับผิดชอบวงโปงลางในช่วงเวลานั้นๆ และใช้เกณฑ์พิจารณาการคาดคะเนความเป็นไปได้ในการแบ่งยุคตามหลักของ Guskey (2000) อ้างถึง

ในพงษ์ศักดิ์ ฎุกาบขาว , หน้า, 165 - 167) ประกอบด้วยเกณฑ์พิจารณา 4 ด้าน คือ 1) ด้านความสอดคล้อง (Congruity) 2) ด้านความเหมาะสม (Propriety) 3) ด้านประโยชน์ (Utility) และ 4) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) สามารถแบ่งระยะเวลาในการศึกษาออกเป็น 3 ยุคดังนี้

1. ยุคแรก ระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2526 – พ.ศ.2530 (รวม 5 ปี)
2. ยุคกลาง ระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531 – พ.ศ.2550 (รวม 20 ปี)
3. ยุคปัจจุบัน ระยะเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2551 – พ.ศ.2555 (รวม 5 ปี)

4.1.1.1 วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ยุคแรก (ปี พ.ศ.2526 – พ.ศ.2530)

ยุคแรกนี้ถือเป็นยุคบุกเบิกของการจัดตั้งวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ซึ่งมีช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2526-พ.ศ.2530 รวมระยะเวลา 5 ปี ยุคแรกนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อนายชัยสิทธิ์ สนสุนัน นักศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด มาฝึกสอนครั้งแรกที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ (สอนโขนลิง) ในปี พ.ศ. 2526 (ภาคเรียนที่ 1) ได้ร่วมกับอาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี และได้อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการแสดงศิลปะพื้นบ้านอีสานอีก 2 ท่านคือ อาจารย์เพ็ญจันทร์ เด่นยุคต์ (อิมแมน) (สอนวิชาคณิตศาสตร์) และอาจารย์มาลินี แก้วเงิน (สอนวิชาสังคมศึกษา) ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะการแสดงขึ้นมา

ในปี พ.ศ. 2526 (ภาคเรียนที่ 2) เมื่อนายชัยสิทธิ์ สนสุนัน สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด ได้มาเป็นครูสอนอัตราจ้างในตำแหน่งครูโขน ที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ และได้รับการคัดเลือกให้มาเป็นครูผู้ช่วยสอนทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานอีกแรงหนึ่ง จึงได้กลับมาสานต่อในเรื่องของวงดนตรีพื้นบ้าน ที่เคยได้ร่วมกับอาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี ทำไว้เมื่อครั้งที่มาฝึกสอน โดยได้นำเอาแบบอย่างการผสมวงโปงลางจากวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ดมาเป็นต้นแบบ และเพิ่มเครื่องดนตรี คือ โหวดและโหม่ง (เดิม 2 ใบ) เพิ่มเป็น 5 ใบ

ต่อมาครูเปลื้อง ฉายรัศมีและอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน ได้ร่วมกันทำพิณไฟฟ้าและพิณเบสไฟฟ้าขึ้นใช้ โดยได้รับคำแนะนำ จากอาจารย์ทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ ซึ่งเป็นครูสอนอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด และนำมาปรับปรุงจนสามารถใช้งานได้

ในปี พ.ศ. 2526 นั้น ดนตรีที่ใช้มีโปงลาง 3 ผืน กลอง 1 ใบ ยังไม่มีเครื่องดนตรีไฟฟ้าใช้ ยังใช้พิณโป่ง ใช้แคน ใช้โหวดแทนเบส รำมะนา ใช้แคน 8 บันไดเสียงจีไมเนอร์ (Key Gm) โหวด บันไดเสียงจีไมเนอร์ (Key Gm) แต่ช่วงต้นๆของวงไม่มีโหวด มีฉิ่ง มีฉาบเล็ก ไม่มีฉาบใหญ่ นั่งเล่นกับพื้นมีกลองใบเดียว ช่วงแรกยังไม่มียานยนต์ ผยแพร่ข้างนอก มีเพียงแต่งงานฝึกสอน ในภาคเรียนที่สอง หลังจากที่ อาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน มา สอนแล้ว ทางวิทยาลัย จึงได้นำเอาวงดนตรีไปงานแนะนำการศึกษาต่อตามอำเภอต่างๆ ร่วมกับฝ่ายโขนและละครด้วย

พ.ศ.2527 เริ่มเอาพิณไฟฟ้ามาใช้ เป็นครั้งแรก คือ พิณโปร่งติดคอนแทก (Contact) วงโป่งกลางวงใหญ่ใช้โป่งกลาง 10 ฟีน คนตี 20 คน เอาทั้งเด็กโชน เด็กปีพาทย์มาเล่นด้วยกัน วงกลาง 5 ฟีน วงเล็ก 3 ฟีน มีราง(เสียง)กลาง ราง(เสียง)ทุ้มและราง(เสียง)แหลม ขาโป่งกลางเป็นขา ไม้ มีพญานาค 2 หัว เป็นขานั่ง ส่วนใหญ่ไม้โป่งกลางตอนนั้นยังไม่มีลวดลาย และมีโป่งกลางเอกที่ขาสูง ใหญ่กว่าโป่งกลางอื่น ๆ มีเสียงทุ้ม กลาง แหลมอยู่ด้วยกัน ขาโป่งกลางเอกมีคนตีอยู่ 3 คน ส่วนใหญ่ จะเอาวงขนาดใหญ่กับวงขนาดกลางไปแสดงงาน นอกจากจะมีงานเล็กๆ ในจังหวัด จึงเอาวงขนาดเล็กไปแสดง

จากคำสัมภาษณ์ ของ ธาดา เจริญสว่าง ที่ได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์เพ็ญจันทร์ เด่นยุคต์ เกี่ยวกับดนตรีและการแสดงพื้นบ้านอีสานวงโป่งกลางของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ในยุคแรกๆ สรุปได้ ดังนี้

“ วิวัฒนาการวงโป่งกลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ตามทัศนะของนางเพ็ญจันทร์ เด่นยุคต์ ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูสอนคณิตศาสตร์ที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ก็ได้อาศัยความรู้ ที่ได้มาจากการเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม(ปัจจุบัน เป็น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) ที่ได้คลุกคลีในวงการการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งในเรื่องของดนตรีอาจจะ ไม่แตกฉานมากนัก แต่ก็พอที่จะให้ความเห็นว่า ในสมัยก่อนที่วงดนตรีพื้นบ้านก่อเกิด ขึ้นมา มีเครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น ที่เป็นที่ยึดจับทั่วไปก็คือ แคน ต่อมาก็มีโป่งกลาง พิณ เข้ามาผสมผสาน สำหรับทำนองการเล่นในสมัยก่อนจะเล่นเป็นแนวพื้นบ้านจริง ๆ ไม่มีการผสมผสานระหว่างเพลง ลูกทุ่งหรือเพลงอื่นเลย จะบรรเลงเป็นแนวเพลงในจังหวะพื้นบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งเดิมเรียกว่า ลายเพลง ซึ่งในสมัยก่อนไม่มีการนำการแสดงมาประกอบการบรรเลง เครื่องดนตรีไม่มีเทคโนโลยีมากนัก ใช้ไมโครโฟน เพียง 2 ตัวเท่านั้นก็ได้แล้ว”

(เพ็ญจันทร์ เด่นยุคต์, 15 ตุลาคม 2552, สัมภาษณ์ อ่างถึงใน ธาดา เจริญสว่าง, 2552)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า วิวัฒนาการวงโป่งกลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ใน ยุคแรกมีเครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น ที่เป็นที่ยึดจับทั่วไปก็คือ แคน ต่อมาก็มีโป่งกลาง พิณ เข้ามาผสมผสาน สำหรับทำนองการเล่นในสมัยก่อนจะเล่นเป็นแนวพื้นบ้านจริง ๆ ไม่มีการ ผสมผสานระหว่างเพลงลูกทุ่งหรือเพลงอื่นเลย จะบรรเลงเป็นแนวเพลงในจังหวะพื้นบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งเดิมเรียกว่า ลายเพลง ปัจจุบันมีการสอดแทรกทำนองจังหวะเพลงลูกทุ่งเข้าไปเพื่อเพิ่มอรรถรส ให้ผู้ฟังได้สนใจ มีการนำเครื่องประกอบจังหวะเข้าเพิ่มมากขึ้น มีการแสดงประกอบการบรรเลง เครื่องดนตรีสมัยก่อนไม่มีเทคโนโลยีมากนักแต่ในปัจจุบันมีการใช้เครื่องเสียงเข้ามาช่วย

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูล รายชื่อนักดนตรีวงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2526 – พ.ศ.2527 (พอสังเขป) ได้ดังนี้

1. นายไพโรจน์	แฝงศรีจันทร์ (รุ่นที่2/2530)	เครื่องมือ	พิณ (พิณโปร่ง)
2. นายพงษ์ธร	สันติสุข(รุ่นที่ 2 /2530)	เครื่องมือ	แคน (แคนแปดคีย์ G)
3. นายสุนทร	ไชยเสนา(รุ่นที่ 1 /2529)	เครื่องมือ	โปงลาง คีย์ G (กลาง 2)
4. น.ส.พิศมัย	ยลถวิล (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	โปงลาง คีย์ G
5. นายประเสริฐ	สิริกุล (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	โปงลาง คีย์ G
6. นายมณีศิลป์	แก้วศิลา(รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	กลอง (ทางอีสาน 2 ใบ)
7. นายวีระชัย	เวียงซ้อ (รุ่นที่ 2 /2530)	เครื่องมือ	กลองตี้ม (จำมะนา)
8. ไม่ทราบชื่อ		เครื่องมือ	ฉิ่ง 1 คู่
9. ไม่ทราบชื่อ		เครื่องมือ	ฉาบเล็ก 1 คู่
10. ไม่ทราบชื่อ		เครื่องมือ	ฉาบใหญ่ 1 คู่
11. ไม่ทราบชื่อ		เครื่องมือ	ก๊ับแก๊บ (ยาว 1 คู่)
12. นายวุฒินันท์	ไม่ทราบนามสกุล	เครื่องมือ	ไหซอง 5 ใบ

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้วงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ มีความหลากหลาย เกิดการพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องนั้น ก็เพราะผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ นายสำเร็จ จิตจง มีนโยบายให้ลูกจ้างทุกคนจะต้องมีผลงานใหม่ทุก ๆ ปี เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ทำให้อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมีและอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน ร่วมกัน คิดค้นกลวิธีต่าง ๆ ที่จะนำมาพัฒนางวงโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ จึงทำให้วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วมีชุดการแสดงใหม่ ๆ เกิดขึ้นและหลายเพลงต่าง ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้น

วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ เริ่มมีชื่อเสียงและได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะมีการเพิ่มไหซอง มีการปรับคีย์เพลง และการบรรเลงให้แตกต่างจากวงอื่น ๆ เนื่องจากในปี พ.ศ.2529 ในงานท่องเที่ยวไทย (เฉลิมฉลองปีใหม่ พ.ศ. 2530) ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร ซึ่งจัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในครั้งนั้นมีการแสดงที่หลากหลายทุกภาค (ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน) มาร่วมงานกันอย่างยิ่งใหญ่ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดที่พักให้นักแสดง ณ สันนิบาตสหกรณ์ นักแสดงพักด้วยกันทั้งหมดการแสดงในงานครั้งนี้ คล้าย ๆ เป็นการประชันวงโปงลางของ 2 วิทยาลัย คือ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์และวิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี และอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน เกิดความหนักใจ

พอสมควร โดยทั้ง 2 ท่านปรึกษาหารือกันว่าจะทำอย่างไร การแสดงจึงจะมีความแตกต่างจาก วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ซึ่งนำทีมโดยอาจารย์ทองคำ ไทยกล้า อาจารย์ทรงศักดิ์ ประทุมศิลป์ เล่นกัน "เพลงต่อเพลงบนเวที" ในครั้งนั้น วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ มีนางไห คือ นางสาวนิตยา รังเสนา นางไหคนแรกของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ (ราชินีไหซอง) โดยวงโปงลางคณะอื่น ๆ ใช้ คนเล่นไหเป็นผู้ชาย(นั่งเล่นไห 2 - 3ใบ)โดยอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนันได้เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับ วงดนตรีโปงลางของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ซึ่งได้กล่าวคำสำคัญว่า

...“ เวลาไปงานการแสดงครูกับพ่อเปลื้องจะไปด้วยกันตลอดเวลามีปัญหาอะไร ผมก็จะปรึกษาพ่อเปลื้องตลอด เพราะความรู้ในตัวพ่อจะหลากหลาย ทั้งลายแคน ลายโปงลาง แต่ยังไม่เป็นระเบียบ คือ ธรรมชาติของคนเล่นดนตรีมันจะไปตามอารมณ์ พ่อเปลื้องขึ้นชื่อว่าเป็นศิลปิน แก่จะคิดไปเล่นไป แต่เรามาอยู่กับพ่อเปลื้องเราได้เปรียบคนอื่นเพราะว่า เราจัดวงให้เป็นรูปแบบ แต่ว่าร้อยเอ็ดไม่จัดเป็นรูปแบบเพราะว่า มีครูสอนหลาย คน ครูทองคำสอนแคน ครูทรงศักดิ์ สอนพิณกับโปงลาง ใช้โน้ต 1,2,3 ยังไม่รู้จักโน้ต เล่นบายฮาร์ต แต่พอผมมาฝึกสอนที่กาฬสินธุ์ มาเจอวงใหญ่ เพราะกาฬสินธุ์เล่นโปงลาง 10 ผืน ใช้คนตี 20 คน ถ้าจะเล่นบายฮาร์ต แบบร้อยเอ็ดก็ไม่ได้เพราะว่ามันจะมั่ว จึงต้องจัดรูปแบบของดนตรีทำเป็นตัวโน้ต ผมสอนครั้งแรก คำถามในใจของผม คือ ผมจะทำให้กาฬสินธุ์แตกต่างจากร้อยเอ็ด อย่างไร กาฬสินธุ์จึงจะเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เพราะถ้าทำเหมือนร้อยเอ็ดคงจะสู้ร้อยเอ็ดไม่ได้ แต่บังเอิญผมเป็นคน กาฬสินธุ์เป็นคนภูไท ก็เลยเอาสิ่งที่ตัวเองมีมาตั้งแต่เกิดมาใช้สร้างสรรค์ให้เป็นเอกลักษณ์ของ กาฬสินธุ์ ให้มันเป็นแนวหวาน จึงปรับคีย์ดนตรี จากคีย์ Gm เป็นคีย์ Am แล้วโน้ตก็ต้องเป็นระบบ ระเบียบด้วย”

(ชัยสิทธิ์ สนสุนัน, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2555)

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูล รายชื่อนักดนตรีวงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2528 – พ.ศ.2530 (พอสังเขป) ได้ดังนี้

1. นายไพโรจน์	แฝงศรีจันทร์ (รุ่นที่2/2530)	เครื่องมือ	พิณไฟฟ้า (คนแรก)
2. นายอภิชาติ	โยธะพล (รุ่นที่ 3 /2531)	เครื่องมือ	พิณไฟฟ้า (คนที่ 2)
3. นายพิเชษฐ์	อ่อนดน้อย (รุ่นที่ 1 /2529)	เครื่องมือ	พิณเบสไฟฟ้า/คนแรก
4. นายสรารุช	กึ่งชี้เหล็ก (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	แคน (แคนแปดคีย์ Am)
5. นายพงษ์ธร	สันติกุล (รุ่นที่ 2 /2530)	เครื่องมือ	แคน (แคนแปดคีย์ Am)
6. นายสิทธิกร	ขันธโอฟาร์ (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	แคน (แคนแปดคีย์ Am)

7.	นายมนีศิลป์	แก้วศิลา (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	ไหวด (คีย์ Am)
8.	นายสุนทร	ไชยเสนา (รุ่นที่ 1 /2529)	เครื่องมือ	โปงลางเสียงกลาง
9.	นายประเสริฐ	ศิริกุล (รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	โปงลางเสียงสูง (เล็ก)
10.	น.ส.ถวัลย์	โลหะพรหม(รุ่นที่ 5/2533)	เครื่องมือ	โปงลางเสียงต่ำ (ใหญ่)
11.	นายสัมฤทธิ์	ยลวิลาศ(รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	กลอง (หางอีสาน 1 ใบ)
12.	นายวีระชัย	เวียงซ้อ (รุ่นที่ 2 /2530)	เครื่องมือ	กลองตี้ม
13.	นายลิขิต	สุนทรสุข(ครู)	เครื่องมือ	ฉาบใหญ่
14.	นายอาทิตย์	ไชยดีหา(รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	ฉาบเล็ก
15.	น.ส.แสงทอง	ศรีเครือดง(รุ่นที่ 1 /2529)	เครื่องมือ	นักร้อง (คอรัส)
16.	น.ส.พนมวรรณ	ทองจรัส(รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	นักร้อง (คอรัส)
17.	น.ส.อัญชุลีกร	ขรรค์แก้ว(รุ่นที่ 4 /2532)	เครื่องมือ	นักร้อง (คอรัส)
18.	นายไพโรจน์	แฝงศรีจันทร์	เครื่องมือ	กั๊บกั๊บก
19.	น.ส.นิตยา	รังเสนา (รุ่นที่ 1/2529)	เครื่องมือ	นางไห (มี 5 ใบ) คนแรก

วงโปงลางที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2526 – พ.ศ.2530 ของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ดังแสดง
ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 วงโปงลางที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2526 – พ.ศ.2530

ที่มา : กาญจนา สนสุนัน

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึง พัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ในยุคแรก ได้ดังนี้

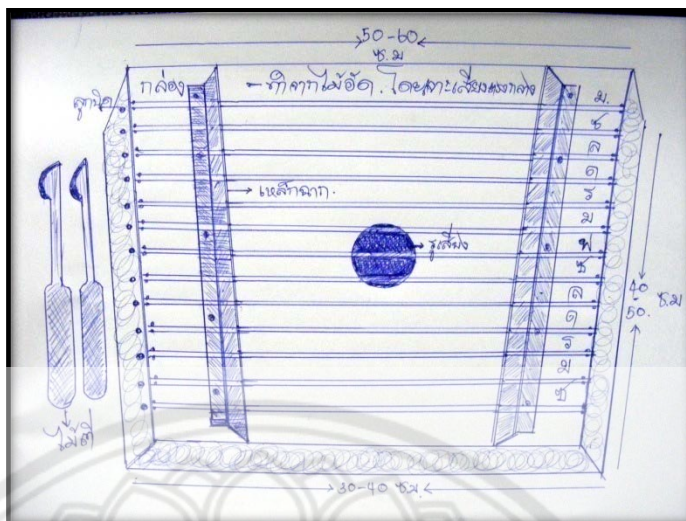
- พ.ศ. 2526 เกิดวงดนตรีวงแรก ดนตรีที่ใช้มีโปงลาง 3 ผืน กลอง 1 ใบ ยังไม่มี เครื่องดนตรีไฟฟ้าใช้ ยังใช้พิณโปร่ง แคน ใช้ไห้ติดแทนเบส รำมะนา ใช้แคน 8 บันไดเสียงจีโมเนอร์ (Key Gm) โหวด บันไดเสียงจีโมเนอร์ (Key Gm) แต่ช่วงต้น ๆ ของวงไม่มีโหวดมีฉิ่ง มีฉาบเล็ก ไม่มีฉาบใหญ่ นั่งเล่นกับพื้นมีกลองใบเดียว วงที่สองใช้โปงลาง 5 – 10 ผืน / โหวด 2 ตัว / แคน 3 ตัว (ใช้บันไดเสียงจีโมเนอร์ (Key Gm) ทั้งหมด)
- พ.ศ. 2527 เริ่มเอาพิณไฟฟ้ามาใช้ คือ พิณโปร่งติดคอนแทก ใช้โปงลางวงใหญ่ 10 ผืน คนตี 20 คน
- พ.ศ. 2528 เพิ่มเบสไฟฟ้า 2 สาย / ไหซอง (มี,ลา) เหลือ 2 ใบ / กลองไม้พุงดำ เป็น 4 ใบ
- พ.ศ. 2529 เพิ่มไหซอง 5 ใบ ดัดโดย น.ส.นิตยา รังเสนา / เบสไฟฟ้า 4 สาย
- พ.ศ. 2530 เพิ่มซอปี่ / ซอกันตรีม (สำหรับประกอบการแสดงชุดพนมรุ้ง)

ไม้ที่ใช้ทำโปงลาง คือ ไม้มะหาดแห้ง (มะหาดทอง,มะหาดดำ,มะหาดน้ำผึ้ง) ชาติโปงลาง ใช้ไม้ตะโก (ดำ) ใช้คนตีโปงลางผืนละ 2 คน นักดนตรีแต่งกายด้วยเสื้อม่อฮ่อมสีดำ (สีน้ำเงิน) นุ่งผ้าสะโพก มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า สร้อยดอกกรักห้อยคอ ในบางครั้งก็ใส่ตะกรุด

4.1.1.2 วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคกลาง (ปี พ.ศ.2531 – พ.ศ.2550)

วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ในยุคกลาง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 – พ.ศ.2550 มีระยะเวลาทั้งสิ้น 20 ปี โดยมี อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรัชมัย รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าหมวด ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ทั้งนี้เนื่องจากอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน ย้ายไปสอนที่โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ในปี พ.ศ. 2531 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้คิดค้นและพยายามสร้างเครื่องดนตรีขึ้นขึ้นหนึ่ง คือ พิณหลุม ซึ่งได้แนวคิดมาจากพิณหลุมโบราณที่สร้างขึ้นตามธรรมชาติ โดยขุดดินให้เป็นหลุมโดยใช้ ไม้ปักบนปากหลุมแล้วใช้เถาวัลย์มัดพาดปากหลุม ใช้ไม้ตีหรือมือตีจะเกิดเสียง ครูเปลื้อง ฉายรัศมี จึงได้เลียนแบบโดยใช้แผ่นไม้อัดมาทำเป็นกล่องเสียงแทนหลุม แล้วใช้สายลวดซึ่งผ่านหัวท้าย ดูแล้วคล้ายเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง คือ ขิม เห็นว่าไม่เป็นสิ่งแปลกใหม่ จึงยกเลิกไป ดังแสดงใน ภาพที่ 5

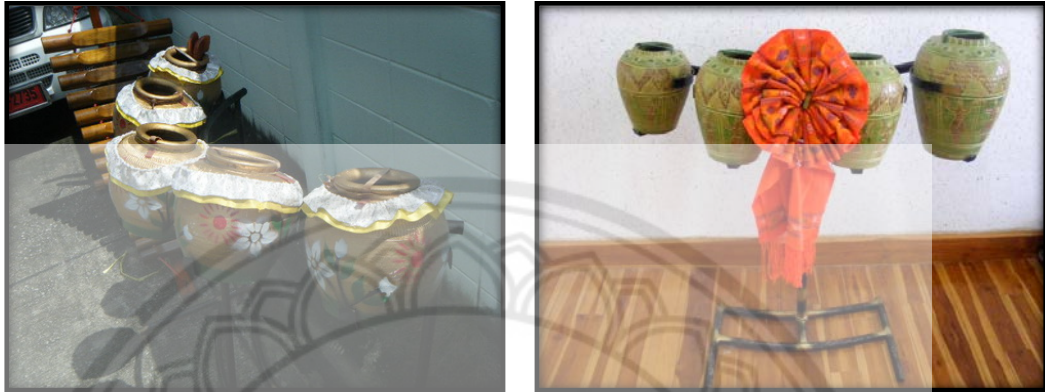
ภาพที่ 5 พิณหลุม จากคำบอกเล่าของอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนั่นนันทน์
ที่มา: วัชร เมธาคุภัสร์สวัสดิ์

พ.ศ.2532 ได้มีการปรับเปลี่ยนจากการใช้กลองยาว 5 ใบ เป็นกลองหาง 4 ใบและเปลี่ยนรูปแบบขาตั้งกลองและ ขาตั้งไห ใหม่โดย ออกแบบให้ ขาตั้งที่ทำด้วยเหล็ก หลบอยู่ด้านหลังเพื่อต้องการให้กลองและไหมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ดังแสดงในภาพที่ 6

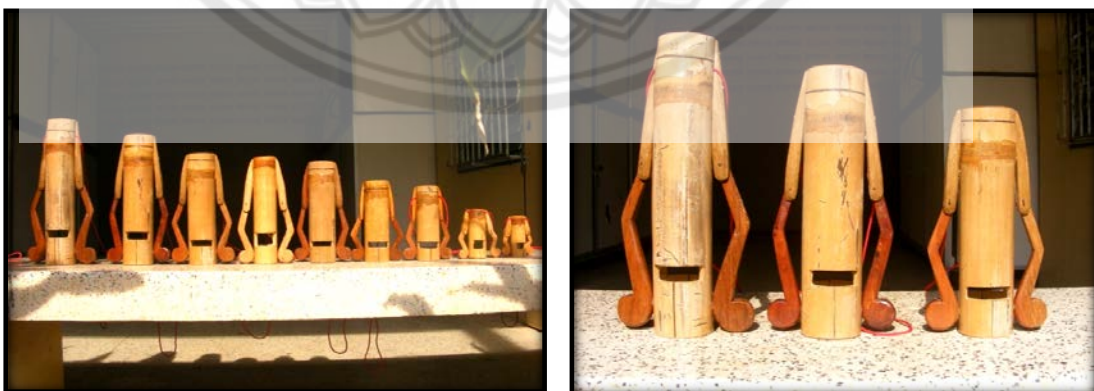
ภาพที่ 6 กลองหาง 5 ใบ (กลองตี้ม 1 ใบ) เป็นกลองหาง 4 ใบ (กลองตี้ม 1 ใบ)
ที่มา : วัชร เมธาคุภัสร์สวัสดิ์

พ.ศ.2533 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของไห จากไห 5 ใบ มาเป็นไห 4 ใบ เพื่อให้ภาพของวงมีความสมดุลกันระหว่างกลองกับไหเพราะกลองก็มี 4 ใบ ไหก็ควรมี 4 ใบเท่ากัน ดังแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ไหของ 5 ใบ (ซ้าย) และ ไหของ 4 ใบ (ขวา)
ที่มา : Taradplaza.com และวัชระ เมธาศุภสวัสดิ์

ในปีเดียวกันนั่นเอง ครูเบ็ลื่อง ฉายรัศมี ได้พัฒนาโปง ซึ่งเป็นเครื่องให้สัญญาณที่ใช้แขวนคอสัตว์เลี้ยงมาเป็นเครื่องดนตรีสามารถเขย่าให้เป็นเพลงได้ และได้เกิดชุดการแสดงชุดหนึ่งคือ เซิ้งโปง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของโปง คือ นอกจากให้สัญญาณแล้ว ยังนำมาเขย่าให้เป็นเพลงและให้จังหวะประกอบการรำรำได้เป็นอย่างดี จนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุดการแสดงประกอบในพิธีเปิดงานแสดงนิทรรศการและการแสดงศิลปวัฒนธรรมของสถานศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร ดังแสดงในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 โปง
ที่มา : วัชระ เมธาศุภสวัสดิ์

นอกจากนั้น ยังเปลี่ยนจากการนั่งตีโปงลางอยู่กับพื้น ให้มีที่รองนั่งหรือยกระดับโปงลางให้สูงจากพื้น ดังแสดงในภาพที่ 9

ภาพที่ 9 การปรับเปลี่ยนรูปแบบของโหมและการเล่นตีโปงลาง
ที่มา : กาญจนา สนสุนัน

ในปี พ.ศ.2534 - พ.ศ.2535 ครูเปลื้อง นายรัศมี ได้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งขึ้น คือ หมากกะโหล่ง โดยได้พัฒนามาจากหมากกะโหล่ง ซึ่งเป็นเครื่องให้สัญญาณที่ใช้แขวนคอสัตว์เลี้ยงชนิดหนึ่งที่ทำด้วยโลหะมีลักษณะเป็นรูปทรงกระบอก โดยนำหมากกะโหล่งจำนวนหลายๆ ลูกนำมาเรียงกัน โดยยึดติดกับคานไม้ ลักษณะการเรียงลูกและเสียงเหมือนกับโปงลาง หลังจากได้ทดลองตี ปรากฏว่ามีเสียงกังวาน และนุ่มนวล เมื่อพัฒนา เครื่องดนตรีหมากกะโหล่ง เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ครูเปลื้อง นายรัศมี และบุคลากรกรมวดดนตรีพื้นเมืองอีสานได้ร่วมกันคิดและพัฒนา เครื่องดนตรีอื่น ๆ เพื่อให้สามารถผสมผสานเกิดเป็นวงดนตรีใหม่ขึ้นได้ ดังแสดงในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 หมากกะโหล่ง
ที่มา : วัชร เมธาคุณวุฒิ

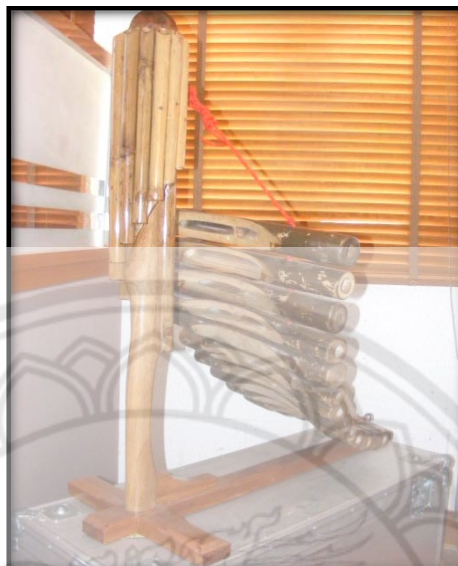
ต่อมาจึงได้เกิดเครื่องดนตรีอื่น ๆ ตามมาเช่น

1. หมากกะโหล่ง ซึ่งมีเสียงทุ้มต่ำกังวาน
2. โปงกลางเหล็ก ซึ่งมีเสียงเล็กแหลมกังวาน

ภาพที่ 11 โปงกลางเหล็ก
ที่มา : วัชร เมธาคุณวุฒิ

2. โปงกลางไม้ไผ่ ซึ่งมีเสียงห้วนสั้น ทำขึ้นเพื่อให้ตัดกับเสียงกังวานของโลหะ

ภาพที่ 12 โปงกลางไม้ไผ่
ที่มา : วัชร เมธาคุณสวัสดิ์

3. แคน ใช้แคนที่มืออยู่เดิม คือ แคน 7 แคน 8 และแคน 9 เพื่อให้เกิดเสียงสูง กลาง ต่ำ

แคน 7

แคน 8

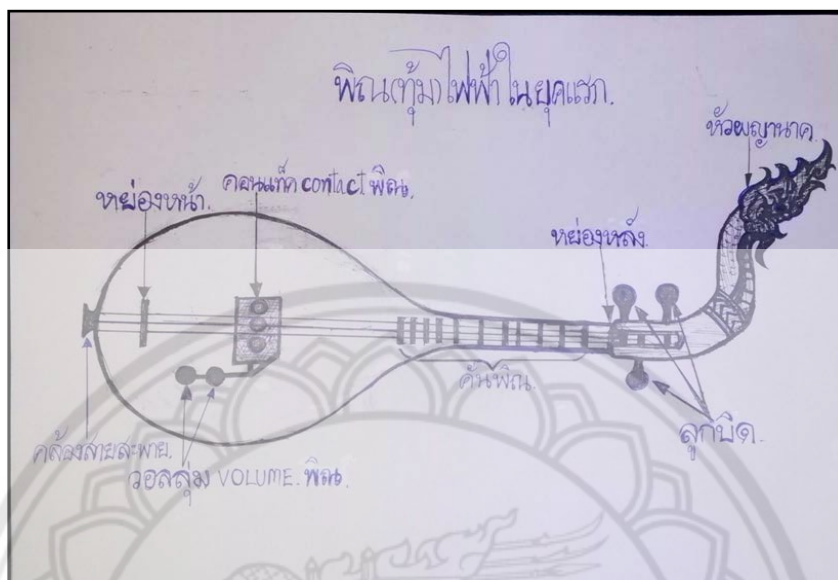

แคน 9

ภาพที่ 13 แคน 7 แคน 8 และแคน 9

ที่มา : วัชร เมธาคุณสวัสดิ์

4. พินไฟฟ้า ใช้สายทู่ทั้งสามสาย

ภาพที่ 14 พินไฟฟ้า ใช้สายทู่ทั้งสามสายจากคำบอกเล่าของอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน
ที่มา: วัชร เมธาคุณสวัสดิ์

5. เครื่องดนตรีอื่น เช่น โห่ดและเครื่องประกอบจังหวะก็ยังคงใช้เหมือนวงดนตรีโปงลาง

หลังจากทดลองบรรเลงปรากฏว่ามีเสียงที่นุ่มนวล เหมาะสำหรับใช้บรรเลงขับกล่อมในงานมงคลต่าง ๆ ลักษณะเพลงที่ใช้บรรเลงได้ถูกแต่งขึ้นใหม่เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์และเกิดความเหมาะสมกับวงดนตรีและให้ถือบรรเลงเป็นลายแรกคือ ลายสาวคอยอ้าย ต่อ จากนั้นก็ให้เลือกสายที่มีท่วงทำนองอ่อนหวานเป็นหลัก

พ.ศ.2536 - พ.ศ. 2538 วงหมากกะโหล่ง ได้นำออกบรรเลงเป็นครั้งแรก เนื่องในงานดนตรีไทยคุณค่านันต์ ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2538 ณ เวทีโรงอาหาร วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ต่อมาได้รับเกียรติให้ร่วมบรรเลงเนื่องในงานมหกรรมโปงลางแพรวาและงานกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ ประจำปี 2538 จนกระทั่งวงหมากกะโหล่ง ได้มีโอกาสไปบรรเลงในงานนิทรรศการและการแสดงศิลปวัฒนธรรม 4 ภาคของสถานศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติ

ผลปรากฏว่าได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก หลังจากนั้นวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ จึงได้นำออกเผยแพร่เรื่อยมา ทำให้มีผู้รู้จักวงหมากกะโหล่งเพิ่มมากขึ้น และเมื่อมีการแสดง ผู้ชมก็มีความต้องการอยากชมทั้งวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งในงานเดียวกัน

ในช่วงแรก ๆ ทางวิทยาลัย ก็พยายามจัดให้ แต่ต้องขออนุญาตและผู้บรเรงไปมาก จนบริเวณเวทีมีพื้นที่ ไม่เพียงพอในการตั้งวง ด้วยเหตุนี้ อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรั้มย์ จึงได้รวมเอา วงโปงลางและวงหมากกะโหล่งเข้าด้วยกัน แต่ตัดโปงลางไม่ใ้เออกเนื่องจากชำรุดง่าย (ไม้แตก ,แมลงกินไม้)ทำให้เสียงเพี้ยนเร็วมาก โดยใช้โปงลางไม้มะหาดทำหน้าที่แทน ใช้เสียงพิณ เหมือน วงโปงลางและใช้ชื่อวงดนตรีนี้ใหม่ว่า “วงหมากกะโหล่งโปงลาง” สาเหตุที่เอาชื่อวงหมากกะโหล่ง ขึ้นก่อน เพราะต้องการให้หมากกะโหล่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และเพื่อให้เป็นที่ที่มีความสัมพันธ์และ คล้องจองกันทางภาษา “หมากกะโหล่งโปงลาง”

พัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้มีการเพิ่มขนาดของวง มีการประสมวง ที่ใหญ่ขึ้น โดยนำเครื่องดนตรีต่างๆเข้ามาประสม ทั้งนี้เนื่องมาจาก ในปี พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2540 อาจารย์ปฐมรัตน์ ถิ่นธรณี ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทยและมีความชื่นชอบศิลปะการแสดง พื้นบ้านของอีสานเป็นทุนอยู่แล้ว เคยมีผลงานในด้านการสร้างวงแคนหรือแคนวงขนาดใหญ่ ในกรุงเทพมหานครมาแล้ว ได้มีโอกาสมารับตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ โดยทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรม (ปัจจุบันคือฝ่ายศิลปวัฒนธรรม) และมีอาจารย์ จุฑาภรณ์ สุวรรณราช เป็นหัวหน้าฝ่ายการแสดง ในช่วงนั้นเอง รองอธิบดีกรมศิลปากร นายภิรมย์ จินะเจริญ ได้นำกลุ่ินพระราชทานในนามกรมศิลปากรมาทอดถวาย ณ วัดกลาง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยให้มีการตั้งองค์กลุ่ินและจัดให้มีการเฉลิมฉลอง ณ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ท่านรองอธิบดีกรมศิลปากรนายภิรมย์ จินะเจริญ ซึ่งเคยเห็นผลงานของอาจารย์ปฐมรัตน์ ถิ่นธรณี เมื่อครั้งที่อยู่กรุงเทพมหานครแล้ว จึงได้มอบหมายให้อาจารย์สร้างวงแคนขึ้นเพื่อเฉลิมฉลอง องค์มหากกลุ่ินในครั้งนั้น โดยกำหนดให้ใช้ผู้เป่าแคนจำนวน 100 คน (แคน 100 เต้า)

จากนั้น อาจารย์ปฐมรัตน์ ถิ่นธรณี ได้ปรึกษารื้อกับคณะทำงาน ซึ่งครูเปลื้อง ฉายรัศมี ยินดีให้การสนับสนุนโดยบริจาคแคนชนิดต่าง ๆ รวม 24 เต้า เพื่อสมทบกับแคนที่มีอยู่เดิม จนสามารถรวบรวมได้ 50 เต้า ต่อจากนั้นก็ได้นำเอาวงหมากกะโหล่งโปงลางมาบรรเลงร่วมกัน ทำให้วงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ที่ใช้ในการบรรเลงเพื่อฉลององค์มหากกลุ่ินในครั้งนั้นมีการผสมผสาน วงดนตรี 3 วง เข้าด้วยกัน คือ วงโปงลาง วงหมากกะโหล่ง และวงแคน เนื่องจากวงดนตรีนี้ใช้แคน เป็นจำนวนมาก จึงมักเรียกกันติดปากว่า “วงแคน” วงหมากกะโหล่งโปงลางเดิมก็มีชนิด เครื่องดนตรีเหมือนกัน แตกต่างกันที่เครื่องดนตรีมีจำนวนมากขึ้นเท่านั้นเอง

ดังนั้น จึงสรุปให้ชื่อวงดนตรีนี้ว่า วงหมากกะโหล่งโปงลางวงใหญ่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา
 ดังภาพที่ 15

ภาพที่ 15 วงหมากกะโหล่งโปงลางหรือวงแคนที่ใหญ่ที่สุดในยุคกลาง
 ที่มา : วัชระ เมธาศุภสวัสดิ์

ในวันที่ 1 มกราคม 2541 อาจารย์ปฐมรัตน์ ถิ่นธรณี ได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่ง
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง และนายอเนก นิคมภักดี มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ
 วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ นายอเนก นิคมภักดี จึงได้เป็นผู้นำในการสร้างต่อไป โดยมีเป้าหมายให้
 อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรั้งยศ ออกแบบวง ออกแบบการแสดง ฝึกซ้อมและได้ออกแสดงเป็นครั้งแรก
 ในพิธีเปิดงานมหกรรมโปงลางแพรวาและงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์
 2541 จากนั้นได้แสดงในงานคอนเสิร์ตอีสาน ณ คุ่มขุ่นแพน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และต่อมา
 ได้ทำการบันทึกเทปลายเพลงโดยวงหมากกะโหล่งโปงลางออกเผยแพร่ ในที่สุดวงดนตรีพื้นบ้าน
 อีสานขนาดใหญ่ก็ได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

พ.ศ.2542 – พ.ศ.2550 เป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวงโปงลาง
 หรือวงหมากกะโหล่งโปงลางแต่อย่างใด

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูล รายชื่อนักดนตรีวงโปงลาง วิทยาลัย
นาฏศิลปกาฬสินธุ์ ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2531 – พ.ศ. 2550 (พอสังเขป) ได้ดังนี้

1. นายบุญเรือง สาธะรุ่ง เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายนิรันดร์ นันทอัมพร เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
3. นายชำนาญ สามีว เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
4. นายรัฐศาสตร์ หาญสุริย์ เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
5. นายประสิทธิ์ ราชี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
6. นายกฤษณา โกษาแสง เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
7. นายชินกาล น้อยเขียว เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
8. นายปิติพงษ์ คำสมหมาย เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
9. นายสุริยงค์ ยะวรรณ เครื่องมือ โปงลาง
10. นายณรงค์ หมั่นวิชา เครื่องมือ โปงลาง
11. นายพิศิษฐ์ พิมพะนิตย์ เครื่องมือ กลอง (หางอีสาน 4 ใบ)
12. นายคมศิลป์ จันทพันธ์ เครื่องมือ กลองตี้ม
13. นายพิทักษ์ โถดาสา เครื่องมือ ฉาบใหญ่
14. นายวิรัตน์ บุตรวงศ์ เครื่องมือ ฉาบเล็ก
15. นายสายัญ เกรงขาม เครื่องมือ เกราะ
16. น.ส.รัชนีกรณ์ สีหามู๋ นักร้อง
17. น.ส.ทัศนีย์ มุ่งหมาย นักร้อง
18. น.ส.รุ่งนภา เกิ่งพิทักษ์ นักร้อง
19. น.ส.กัตติกา วิจิตรปัญญา นางไห
20. น.ส.นภาพรณีย์ ขจรโมทย์ นางไห

รายชื่อนักดนตรีวงโปงลาง

1. นายเลิศศักดิ์ เหล่าลือชา เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายประยูร ปรีพูล เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
3. นายพิษณุ นันทช่วง เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
4. นายทอมสัน นิคม เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
5. นายโชคชัย นิลสุวรรณ เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)

6. นายพนวันันต์ พิมพ์กลม เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
7. นายประครอง นราเรือง เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
8. นายสมพงษ์ คุณาประถม เครื่องมือ โปงกลาง
9. นายอาภรณ์ พุงฝนภูมิ เครื่องมือ โปงกลาง
10. นายสิริศักดิ์ ดวงจิต เครื่องมือ โปงกลาง
11. นายอนุชิต กุลศรี เครื่องมือ กลอง
12. นายโอนิวันันต์ กุรณา เครื่องมือ กลองตี้ม
13. นายวิวัฒน์ เศรษฐธา เครื่องมือ ฉาบใหญ่
14. นายเฉลิมศักดิ์ ภาวดีลัก เครื่องมือ ฉาบเล็ก
15. นายวรศักดิ์ วรยศ นักร้อง
16. น.ส.ปริศนา แสงสุวรรณ นักร้อง
17. ด.ญ.ภาวิณี พุทชาติ เกราะ
18. น.ส.สุชาดา บุญหมั่น นางไห

รายชื่อนักดนตรีวงโปงกลาง

1. นายสมพร เสนีย์วงศ์ เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายพิษณุ นันทช่วง เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
3. นายสมพงษ์ คุณาประถม เครื่องมือ โปงกลาง
4. นายสมบุญ ตอเสนา เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
5. นายสิริศักดิ์ ดวงจันทร์ เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
6. นายอุทัย วงศ์ละคร เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
7. นายสุรัชย์ ไมย์โพธิ์ เครื่องมือ กลองตี้ม
8. น.ส.อุไรภาณี โควิทานนท์ นักร้อง
9. ด.ญ.ประนอม ดอนแดง เกราะ
10. น.ส.วัชรินทร์ วาสิงหน เกราะ
11. ด.ญ.จุฬารัตน์ วงศ์สง่า เกราะ
12. น.ส.อุลัยวรรณ เทนสุนา เกราะ
13. น.ส.ไฉลย์ สุภาวัน นางไห

รายชื่อนักดนตรีวงโปงลาง

1. นายชานนท์ แก้วมาลา เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายภูเบศร์ อีทรกลางเดช เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
3. นายจิระยุทธ ทুমเทียง เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
4. นายโขงเขต ไวแสน เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
5. นายณัฐวุฒิ พฤษะศรี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
6. นายทวิทย์ สิทธิทองศรี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
7. นายกรสุวรรณ โพธิวิเศษ เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
8. นายดำรงค์ แก้วเรือง เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
9. นายวศิน ตริเจริญ เครื่องมือ โปงลาง
10. นายอดิศักดิ์ ศรีเชียงสา เครื่องมือ กลอง
11. นายวุฒิชัย วงศ์นาวี เครื่องมือ กลองตี๋ม
12. นายธาดา เจริญสว่าง เครื่องมือ ฉาบใหญ่
13. นายบรรพชา สนมศรี เครื่องมือ ฉาบเล็ก
14. น.ส.เกศริน พลราช นักร้อง
15. น.ส.สุภาพร ลาสะอาด นักร้อง
16. นายพีระยุทธ ไชยวงศ์ นักร้อง
17. น.ส.วัชรินทร์ มลาไสย์ นางโห่

รายชื่อนักดนตรีวงหมากกะโหล่งโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

1. นายบุญเรือง สาระรุ่ง เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายอังกูร ไชยสิทธิ์ เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
3. นายสมพงษ์ คุณาประถม เครื่องมือ โปงลางเหล็ก
4. นายอาภรณ์ พุ่มฝนภูมิ เครื่องมือ หมากกะโหล่ง
5. นายสุริยงค์ ยะวรรณ เครื่องมือ โปงลาง
6. นายณรงค์ หน้่นวิชา เครื่องมือ โปงลางไม้ไผ่
7. นายชำนาญ สามีว เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
8. นายรัฐศาสตร์ หาญสุริย์ เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
9. นายประสิทธิ์ ภาสี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)

10. นายกฤษณา โกษาแสง เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
11. นายชินกาล น้อยเขียว เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
12. นายปิติพงษ์ คำสมหมาย เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
13. นายพิศิษฐ์ พิมพ์นิตย์ เครื่องมือ กลอง (ทางอีสาน 4 ใบ)
14. นายคมศิลป์ จันทพันธ์ เครื่องมือ กลองตี้ม
15. นายพิทักษ์ โถดาศา เครื่องมือ ฉาบใหญ่
16. นายวิรัตน์ บุตรวงศ์ เครื่องมือ ฉาบเล็ก
17. นายสายัญ เกรงขาม เกราะ
18. น.ส.รัชนีกรรณ์ สีหามานู นักร้อง
19. น.ส.ทัศนีย์ มุ่งหมาย นักร้อง
20. น.ส.รุ่งนภา เก่งพิทักษ์ นักร้อง
21. น.ส.กัตติกา วิจิตรปัญญา นางไห
22. น.ส.นภาพรภรณ์ ขจรโมทย์ นางไห

รายชื่อนักดนตรีวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลาง

1. นายประยูร บริพูล เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายชานนท์ แก้วมาลา เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
3. นายภูเบศร์ อินทรกลางเดช เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
4. นายจิระยุทธ ทুমเที่ยง เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
5. นายมัธรอง โมระดา เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
6. นายจักรพงษ์ เพ็ชรแสน เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
7. นายเสนห์ พิมพ์ศรีเมือง เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
8. นายพีระยุทธ ชัยยะวงค์ เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
9. นายอดิศักดิ์ ศรีเชียงสา เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
10. นายสมเด็จน้อย พันธุ์ชัย เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
11. นายไชงเขต ไวแสน เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
12. นายณัฐวุฒิ พฤกษ์ศรี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
13. นายทวีทย์ สิทธิทองศรี เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
14. นายศักดิ์ดา จันทร์ขันตี เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
15. นายกรสุวรรณ โพธิวิเศษ เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)

16. นายดำรงค์ แก้วเรือง เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
17. นายสมพงษ์ คุณาประถม เครื่องมือ โปงกลาง
18. นายวศิน ตริเจริญ เครื่องมือ โปงกลาง
19. นายวัศกร รัตนประทุม เครื่องมือ โปงกลางเหล็ก
20. นายธเนศ บุญไธสงค์ เครื่องมือ หมากกะโหล่ง
21. นายอดิศักดิ์ ศรีเชียงสา เครื่องมือ กลอง
22. นายจักรพงษ์ เพ็ชรแสน เครื่องมือ กลอง
23. นายวุฒิชัย วงศ์นารี เครื่องมือ กลองตี้ม
24. นายประจวบ จิตไธสงค์ เครื่องมือ กลองตี้ม
25. นายธาดา เจริญสว่าง เครื่องมือ ฉาบใหญ่
26. นายไชงเขต ไวแสน เครื่องมือ ฉาบใหญ่
27. นายบรรพชา สนมศรี เครื่องมือ ฉาบเล็ก
28. นายวัศกร รัตนประทุม เครื่องมือ ฉาบเล็ก
29. น.ส.เกศริน พลราช นักร้อง
30. น.ส.สุภาพร ลาสะอาด นักร้อง
31. น.ส.สกุณี เพชรนอก นักร้อง
32. นายพีระยุทธ ไชยวงศ์ นักร้อง
33. น.ส.วัชรินทร์ มลาไสย์ นางโห

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูล รายชื่อนักดนตรีวงโปงกลางและวง
หมากกะโหล่งโปงกลาง วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2551-พ.ศ.2555 (พอสังเขป)
ได้ดังนี้

รายชื่อนักดนตรีวงโปงกลาง

1. นายอภิรักษ์ ภูสง่า เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
2. นายคมจรัส ทองจรัส เครื่องมือ พิณไฟฟ้า
3. นายสิริวัฒน์ เหล่าดี เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
4. นายสุรศักดิ์ บิลอง เครื่องมือ พิณเบสไฟฟ้า
5. น.ส.ลลิตวดี ชันทะวงษ์ เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
6. นายปรัชญา นันทะชัย เครื่องมือ แคน (แคนแปดคีย์ Am)
7. นายเฉลิมพล ไสประดิษฐ์ เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)

8. นายรัฐพงษ์ รัตนพิมาตย์ เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
9. นายจิระศักดิ์ จันทรขามป้อม เครื่องมือ โหวด (คีย์ Am)
10. นายสุรชัย ทองนุช เครื่องมือ โป่งกลาง
11. นายนรินทร์ มุลฉวี เครื่องมือ หมากกะโหล่ง
12. นายเอกลักษณะณ์ ตาลวงษ์ เครื่องมือ โป่งกลางเหล็ก
13. นายเอกราช แสงชาติ เครื่องมือ กลองหาง
14. นายศาสตราวุฒิ อณุสุวรรณ เครื่องมือ กลองหาง
15. นายเอกชนก สิทธิรักษ์ เครื่องมือ กลองหาง
16. นายธีระศักดิ์ จงจันทร์ เครื่องมือ กลองต๋ม
17. นายศุภชัย นันบุญ เครื่องมือ กลองต๋ม
18. นายจักรกริช ชมชาติ เครื่องมือ ฉาบใหญ่
19. นายสันติชัย ปลื้มใจ เครื่องมือ ฉาบเล็ก
20. น.ส.เมวิกา เหมนวล นักร้อง
21. นายสมบุญ โคตรสขิ่ง นักร้อง
22. นายจิระศักดิ์ วรรณขามป้อม นักร้อง
23. น.ส.ไสรยา แก้วทুম นางไห
24. น.ส.พัชรินทร์ อินทวี นางไห

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึง พัฒนาการของวงโป่งกลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ในยุคกลาง ได้ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2531 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้คิดค้นและพยายามสร้างเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งขึ้นหนึ่ง คือ พิณหลุม

- ปี พ.ศ.2532 ได้มีการปรับเปลี่ยนจากการใช้กลองยาว 5 ใบ เป็นกลองหาง 4 ใบ และเปลี่ยนรูปแบบขาตั้งกลองและขาตั้งไหใหม่

- ปี พ.ศ.2533 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของไห จากไห 5 ใบ มาเป็นไห 4 ใบ

- ปี พ.ศ. 2534 - พ.ศ.2535 ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ได้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งขึ้น คือ หมากกะโหล่ง ต่อมาครูเปลื้อง ฉายรัศมีและบุคลากรหมวดดนตรีพื้นเมืองอีสาน ได้ร่วมกันคิด และพัฒนาเครื่องดนตรีอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อให้สามารถนำมาผสมผสานกัน จนเกิดเป็นวงดนตรีพื้นบ้านใหม่ขึ้น คือวงหมากกะโหล่ง โดยมีเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

1. โป่งกลางเหล็ก ซึ่งมีเสียงเล็กแหลมกังวาน

2. หมากกะโหล่ง ซึ่งมีเสียงทุ้มต่ำกังวาน
3. โป่งกลางไม้ไผ่ ซึ่งมีเสียงห้วนสั้น ทำขึ้นเพื่อให้ตัดกับเสียงกังวานของโลหะ
4. แคน ใช้แคนที่มีอยู่เดิม คือ แคน 7 แคน 8 และแคน 9 เพื่อให้เกิดเสียงสูง

กลาง ต่ำ

5. พิณไฟฟ้า ใช้สายทุ้มทั้งสามสาย
6. เครื่องดนตรีอื่น เช่น โห่ดและเครื่องประกอบจังหวะ ก็ยังคงใช้เหมือนวงดนตรี

โป่งกลาง

- ปี พ.ศ. 2536 - พ.ศ. 2538 อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรั้งยศ จึงได้รวมเอาวงโป่งกลางและวงหมากกะโหล่งเข้าด้วยกัน ตัดโป่งกลางไม้ไผ่ออกเนื่องจากชำรุดง่าย (ไม้แตก, แมลงกินไม้) ทำให้เสียงเพี้ยนเร็วมาก โดยใช้โป่งกลางไม้มะหาดทำหน้าที่แทน ใช้เสียงพิณเหมือนวงโป่งกลางและใช้ชื่อวงดนตรีนี้ใหม่ว่า “วงหมากกะโหล่งโป่งกลาง”

- ปี พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2540 มีการผสมผสานวงดนตรี 3 วงเข้าด้วยกัน คือ วงโป่งกลาง วงหมากกะโหล่ง วงแคน เนื่องจากวงดนตรีนี้ใช้แคนจำนวนมาก จึงมักเรียกกันติดปากว่า “วงแคน” วงหมากกะโหล่งโป่งกลางเดิม ก็มีชนิดเครื่องดนตรีเหมือนกัน ต่างกันที่เครื่องดนตรีมีจำนวนมากขึ้นเท่านั้นเอง ดังนั้น จึงสรุปให้ชื่อวงดนตรีนี้ว่า วงหมากกะโหล่งโป่งกลางวงใหญ่

- ปี พ.ศ. 2541 ได้สนับสนุนงบประมาณในการสร้างวงให้ใหญ่ยิ่งขึ้น โดยใช้แคนจำนวน 100 เต้า

4.1.1.3 วงโป่งกลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ยุคปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2551-พ.ศ. 2555)

วงโป่งกลางและวงหมากกะโหล่งโป่งกลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ในยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551- พ.ศ. 2555 ระยะเวลา 5 ปี หลังจากอาจารย์วัชร เมธาคุณสวัสดิ์ ได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระดนตรีพื้นบ้านอีสาน แทน อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรั้งยศ ทั้งนี้เนื่องจาก อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรั้งยศ ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา

ในปี พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2555) จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวงดนตรี อยู่บ้าง เช่น ขนาดวงโป่งกลางและวงหมากกะโหล่งโป่งกลาง จะมีจำนวนเครื่องดนตรีที่แตกต่างกัน โดยจะใช้โป่งกลาง 1 หรือมากกว่า 1 ผืน (โป่งกลางเหล็ก 1 หรือมากกว่า 1 ผืน) (หมากกะโหล่ง 1 หรือมากกว่า 1 ตัว) แคน 1 หรือมากกว่า 1 เต้า(แคน 7 เล็ก แคน 8 กลาง แคน 9 ใหญ่) บางครั้งนิยมใช้ แคนแปด 1 - 2 เต้า คีย์ Am เป็นหลัก และคีย์ G 1 เต้า(ใช้กับหมอลำ) พิณไฟฟ้า 1 - 2 ตัว พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว และในบางครั้งจะมีซออีสาน มีปี่ภูไท และปี่สไนหรือสเนงเกล(เขาควาย) นำมาร่วมในการบรรเลงหรือในการแสดง

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมข้อมูล เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน
ที่ใช้ประกอบวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลาง พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2555 ได้ดังนี้
ตารางที่ 1 เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่ใช้ประกอบวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลาง

วงโปงลาง	วงหมากกะโหล่งโปงลาง	หมายเหตุ
โปงลาง(ไม้มะหาด,ไม้พยูง)1-2-3 ผืน	โปงลาง(ไม้มะหาด,ไม้ไผ่)1 ผืน	ลดจำนวน
พินไฟฟ้า 1 - 2 ตัว	โปงลางเหล็ก 1 ผืน	เพิ่ม
พินเบสไฟฟ้า 1 ตัว	หมากกะโหล่ง 1 ตัว	เพิ่ม
แคน 2 เต้า	พินไฟฟ้า 1 - 2 ตัว	-
โหวด 2 ตัว	พินเบสไฟฟ้า 1 ตัว	-
ปี่ภูไท 1 เล้า	แคน 2 - 3 เต้า	เพิ่มจำนวน
ซออีสาน 1 คั่น	โหวด 2 - 3 ตัว	เพิ่มจำนวน
กลองหางอีสาน 4 ใบ	ปี่ภูไท 1 เล้า	-
กลองตี้ม 1 ใบ	ซออีสาน 1 คั่น	-
ฉาบใหญ่ 1 คู่	กลองหางอีสาน 4 ใบ	-
ฉาบเล็ก 1 คู่	กลองตี้ม 1 ใบ	-
ทับแก๊บ 1 ชุด	ฉาบใหญ่ 1 คู่	-
เกราะ มากกว่า 1 อัน	ฉาบเล็ก 1 คู่	-
ไหซอง 4 ใบ	เกราะมากกว่า 1 อัน	-
	ไหซอง 4 ใบ	-

สรุปรูปแบบวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลาง จากตารางได้ดังนี้ แสดงในภาพที่ 16

ภาพที่ 16 วงโปงลาง (ซ้าย) และวงหมากกะโหล่งโปงลาง (ขวา) ในยุคปัจจุบัน

ที่มา : วัชระ เมธาศุภสวัสดิ์

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึง พัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า มีการปรับเปลี่ยน ขนาดและประเภทของวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลางบ้าง เพียงเล็กน้อย เช่น ในบางครั้ง อาจใช้โปงลาง 1 หรือมากกว่า 1 ผืน แคน 1 หรือมากกว่า 1 เต้า (แคนเล็ก แคนกลาง แคนใหญ่) โดยนิยมใช้แคนแปดเป็นหลัก บันไดเสียงเอไมเนอร์ (Key Am) และบันไดเสียงจี (Key G) 1 หรือ มากกว่า 1 เต้า โหวด 1 หรือมากกว่า 1 ตัว พิณไฟฟ้า 1 หรือมากกว่า 1 ตัว (พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว) และในบางครั้งจะมีซออีสาน มีปี่ภูไท และปี่สไนหรือสเนลเกลล(เขาควาย) มาบรรเลงประกอบการ แสดง (การจัดรูปแบบวงโปงลางและวงหมากกะโหล่งโปงลาง จะคำนึงถึงเหมาะสมของแต่ละงาน และความต้องการของผู้ว่าจ้างด้วย เช่น วงขนาดเล็ก วงขนาดกลาง และวงขนาดใหญ่)

การศึกษาพัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค พบว่า พัฒนาการด้านการประสมวง ขนาดของวงและจำนวนเครื่องดนตรีที่เพิ่มขึ้น สามารถเปรียบเทียบ พัฒนาการได้ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบพัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค

ประเด็น / ยุค	ยุคแรก (พ.ศ.2526-พ.ศ.2530)	ยุคกลาง (พ.ศ.2531-พ.ศ.2550)	ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2551-พ.ศ.2555)
1. การประสมวง	- วงโปงลาง	- วงโปงลาง - วงหมากกะโหล่ง - วงแคน - วงหมากกะโหล่ง โปงลาง	- วงโปงลาง - วงหมากกะโหล่ง โปงลาง
2. ขนาดของวง	- วงขนาดเล็ก - วงขนาดกลาง - วงขนาดใหญ่	- วงขนาดเล็ก - วงขนาดกลาง - วงขนาดใหญ่	- วงขนาดเล็ก - วงขนาดกลาง - วงขนาดใหญ่

ตารางที่ 2 (ต่อ) เปรียบเทียบพัฒนาการของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค

ประเด็น / ยุค	ยุคแรก (พ.ศ.2526-พ.ศ.2530)	ยุคกลาง (พ.ศ.2531-พ.ศ.2550)	ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2551-พ.ศ.2555)
3. จำนวนเครื่องดนตรี - วงโปงลาง	<ul style="list-style-type: none"> - โปงลาง 1 ผืน ขึ้นไป - พิณไฟฟ้า 1 ตัว ขึ้นไป - พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว - แคน 1 เต้า ขึ้นไป - โหวด 1 ตัว ขึ้นไป - กลองต๋ม 1 ใบ - กลองหาง 1 - 5 ใบ - ฉาบใหญ่ 1 คู่ - ฉาบเล็ก 1 คู่ - ก๊ับแก๊บ 1 ชุด - เกราะมากกว่า 1 อัน - ไห 2 ใบ เพิ่มเป็น 5 ใบ 	<ul style="list-style-type: none"> - โปงลาง 1 ผืน ขึ้นไป - พิณไฟฟ้า 1 ตัว ขึ้นไป - พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว - แคน 1 เต้า ขึ้นไป - โหวด 1 ตัว ขึ้นไป - กลองต๋ม 1 ใบ - กลองหาง 5 - 4 ใบ - ฉาบใหญ่ 1 คู่ - ฉาบเล็ก 1 คู่ - ก๊ับแก๊บ 1 ชุด - เกราะมากกว่า 1 อัน - ไห 5 ใบ เหลือ 4 ใบ 	<ul style="list-style-type: none"> - โปงลาง 1 ผืน ขึ้นไป - พิณไฟฟ้า 1 ตัว ขึ้นไป - พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว - แคน 1 เต้า ขึ้นไป - โหวด 1 ตัว ขึ้นไป - กลองต๋ม 1 ใบ - กลองหาง 4 ใบ - ฉาบใหญ่ 1 คู่ - ฉาบเล็ก 1 คู่ - ไห 4 ใบ
- วงหมากกะโหล่งโปงลาง		<ul style="list-style-type: none"> - โปงลาง 1 ผืน (ไม้ไผ่ ไม้มะหาด ไม้พยอม) - โปงลางเหล็ก 1 ผืน - หมากกะโหล่ง 1 ตัว - พิณไฟฟ้า 1 ตัว ขึ้นไป - พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว - แคน 1 เต้า ขึ้นไป (วงแคน 100 เต้า) - โหวด 1 ตัว ขึ้นไป - กลองต๋ม 1 ใบ - กลองหาง 5 - 4 ใบ - ฉาบใหญ่ 1 คู่ - ฉาบเล็ก 1 คู่ - เกราะ 1 อัน ขึ้นไป - ไห 5 - 4 ใบ 	<ul style="list-style-type: none"> - โปงลาง 1 ผืน (ไม้ไผ่ ไม้มะหาด ไม้พยอม) - โปงลางเหล็ก 1 ผืน - หมากกะโหล่ง 1 ตัว - พิณไฟฟ้า 1 ตัว ขึ้นไป - พิณเบสไฟฟ้า 1 ตัว - แคน 1 เต้า ขึ้นไป - โหวด 1 ตัว ขึ้นไป - กลองต๋ม 1 ใบ - กลองหาง 4 ใบ - ฉาบใหญ่ 1 คู่ - ฉาบเล็ก 1 คู่ - ไห 4 ใบ

4.2 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาพลัทธิ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษา เน้นเฉพาะพัฒนาการของ วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาพลัทธิ ส่วน เรื่องของรูปแบบ การแสดง นั้นผู้ศึกษา ทำการศึกษาพอสังเขป ทั้งนี้เพียงแต่นำเสนอให้เห็นขั้นตอนและระเบียบวิธีการจัดการแสดงที่มีการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมเท่านั้น

4.2.1 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ยุคแรก

(ปี พ.ศ.2526 – พ.ศ.2530)

รูปแบบของการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ในยุคแรก ๆ นั้น อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การบรรเลงดนตรีล้วน การบรรเลงประกอบการขับร้องและการบรรเลงประกอบการแสดง โดยทั้ง 3 ส่วนนี้ เป็นรูปแบบการแสดงที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป เสน่ห์ที่ถือว่า เป็นเอกลักษณ์ของวงดนตรีโปงลางอีกอย่างหนึ่ง ที่เป็นสิ่งเชิญชวนให้ผู้คนที่เดินผ่านไปมาหยุดแวะชมการแสดง นั่นก็คือ การบรรเลงเปิดวง เมื่อเสียงบรรเลงเปิดวงเริ่มขึ้น มีนางไหออกมา ร่ายรำ นั่นก็แสดงว่า กำลังจะมีการแสดงเริ่มขึ้น นั่นเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ยุคแรกยังเป็นแบบเก่าๆ ยังไม่มีรูปลักษณ์อะไรมาก ลักษณะการนำเสนอส่วนมากจะมีแค่การบรรเลงลายมีการแสดงประกอบ การแสดงจะใช้เวลาไม่เกิน 2 ชั่วโมง”

(เรื่องชัย นากลาง, สัมภาษณ์, 26 พฤษภาคม 2554)

ใน ปี พ.ศ. 2528 ชุดการแสดงมีฟ้อนโปงลาง แมงกู่ตอมดอกไม้ รำไทภูเขา รำศรีโคตรบูรณ์ ฟ้อนดอกเลา เข็งกะโป้ ฟ้อนเก็บฝ้ายและมวยโบราณ และปี พ.ศ. 2529-พ.ศ.2530 ได้มีการคิดชุดการแสดงที่ ครูปลั่ง ฉายรัศมี และอาจารย์ชัยสิทธิ์ สนสุนัน ร่วมกันคิดค้นขึ้นมานั้น จะมีไชว่วง (แบบร้อยเอ็ด) รำตั้งหวาย (แบบร้อยเอ็ด) ลายนกไต่บินข้ามทุ่ง ลายศรีโคตรบูรณ์ ลายโปงลาง ลายภูไท ลายไทภูเขา ก๊ับแก๊บบมวยโบราณ ลายมโนราห์เล่นน้ำ รำตั้งครกตั้งสาก เข็งทำนา รำเข็งฝ้าย เข็งบั้งไฟ เข็งส้อม เข็งแหยไข่มดแดง รำศรีไผทสมัน รำพนมรุ้ง และกระหนบติงตอง เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึงรูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์ยุคแรก ได้ดังนี้

1. บรรเลงลายเพื่อเป็นการโหมโรงเพื่อบอกให้ท่านผู้ชมได้ทราบว่าเริ่มทำการแสดง และเพื่อเป็นการทดลองระบบไฟ ระบบเครื่องเสียง ให้พร้อมและสมบูรณ์ที่สุด

2. เปิดวง เพื่อเป็นการเริ่มเข้าสู่การแสดงตามรายการของวง และเพื่อความสนุกสนาน ความคึกคัก การแสดงจะเน้นให้เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นได้เดี่ยว เช่น พิณ (ลายปู้ป่าหลาน) โปงกลาง (ลายกาเต้นก้ออน) แคน (ลายสุดสะแนน) โหวด (ลายสาวน้อยหยิกแม่)

3. ชุดการแสดงจะเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตและการละเล่นต่างๆ โดยได้นำมาประดิษฐ์เป็นชุดการแสดง เช่น ชุดเกี่ยวกับประเพณี ได้แก่ ชุดเซ็งบั้งไฟ พิธีกรรม ได้แก่ ชุดเซียงซ้อง ความเชื่อ ได้แก่ ชุดดิ่งครกดิ่งสาก วิถีชีวิต ได้แก่ ชุดไถภูเขา เซ็งเหย่ไข่มดแดง การละเล่น ได้แก่ ชุดเซ็งกระโป่ ชุดเรือมอันเร (กระทบสาก) และชุดเซ็งนางดั่ง เป็นต้น สำหรับเรื่องชุดการแสดงนั้นเป็นไปตามความต้องการ ผู้จัดการแสดง สภาพสังคมและความนิยม

4. ร้องเพลงและการแสดงตลก เพื่อคั่นรายการแสดง เป็นการสร้างสีสันในการชมการแสดง และยังเป็นการสร้างบรรยากาศ ให้ท่านผู้ชมได้ติดตามชมการแสดงตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการแสดง อย่างสนุกสนานไปพร้อมๆ กันกับการชมชุดการแสดง ดังแสดงในภาพที่ 17

ภาพที่ 17 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคแรก
ที่มา : กาญจนา สนสุนัน

ภาพที่ 18 คุณนิตยา รังเสนา อดีตนางไห(ราชินีไหซอง)คนแรกของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
ที่มา : กาญจนา สนสุนัน

4.2.2 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคกลาง (ปี พ.ศ.2531 - 2550)

รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคกลาง จากบทสัมภาษณ์อาจารย์ศิริวรรณ แก้วเพ็ญกรอ (4 มกราคม 2553, สัมภาษณ์ อ่างอิงใน ธาดา เจริญสว่าง, 2552) ได้กล่าวไว้ว่า

“วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ตอนนั้นยังเป็นน้องใหม่ การแสดงยังไม่มีอะไรโดดเด่น แสดงไปเรื่อยๆ บางทีเอาจุดนั้น จุดนั้นมา ยังไม่มีการคิดขึ้นใหม่ ต่อมาการแสดงเป็นที่รู้จักนิยมมากขึ้น การแสดงมีจุดเพิ่มมากขึ้น ในช่วงนั้นก็มีการเปลี่ยนครูอาจารย์ก็เอามาจากร้อยเอ็ดบ้าง สมัยครูปลื้ม ฉายวัศม์ คิดขึ้นมาบ้างและไปเอาลายเก่ามาจากภูไท พอสมัยอาจารย์เข้ามาบรรจุ ที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ปี พ.ศ.2531 ได้รับมอบหมายจากอาจารย์เพ็ญทิพย์ จันทุดมให้อาจารย์ไปทำเรื่องหมอลำ จากที่จะแสดงเป็นชุดธรรมดาจะมาทำเรื่องหมอลำด้วย ก็จะมีการแสดงเป็นเรื่องเป็นราว เป็นแต่ละชุดการแสดง เช่น เข็ญแห ยี่ไข่มดแดง รำไทภูเขาที่เป็นที่โด่งดังของกาฬสินธุ์ ซึ่งสนุกสนานและนิยมมากในสมัยนั้น พออาจารย์เข้ามาทำงาน ในตอนนี้ ไปงานแสดงตลอดส่วนหนึ่งก็ค ูกคลีอยู่กับการแสดงพื้นบ้าน นมาตั้งแต่สมัยเรียน เราทั้งร้องและรำ แต่เราเล่นดนตรีไม่ได้ก็เลยมาทำงานตรงนี้ มีครั้งหนึ่งที่เรามีปัญหาคือ มีคนมาดูการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์มากมาย แต่สักพักก็จะหายไปไม่ให้ความสนใจ ครูเลยมาปรึกษา อาจารย์ทูลทองใจ ซึ่งรัพย์และอาจารย์เรืองชัย นากลาง เพราะเป็นนโยบายของกรมศิลปากร ที่ให้วิทยาลัยนาฏศิลปต้อง ออกมาเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมนอกพื้นที่ คือ ไปแสดงที่ จังหวัด มุกดาหาร และหนองคาย

ในขณะนั้น อาจารย์สุกัญญา พยัคเกษม ปัจจุบันท่าน เป็นรองผู้อำนวยการอยู่ที่ วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพมหานคร ดูแลเรื่องการแสดง ได้มีการนำ เพลงลูกทุ่งเข้ามาและตกลงมาเล่นแทรก โดยมีอาจารย์ เรืองชัย นากกลาง และอ. อาจารย์ ทูลทองใจ ซึ่งร่วมเล่นตลกช่วงแรก ๆ เป็นการให้นักดนตรีได้พักบ้าง ให้นางรำได้มีเวลาเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย ซึ่งมันเหนื่อยมาก การแสดงแต่ละชุดก็ไม่มีเวลามากมายพอ คือเราเล่นตลกไปคุยไป เสร็จแล้วเราก็อยปปล่อยชุดการแสดง บางทีก็มีหัวเรื่อง เช่น มโนราเล่นน้ำ แทนที่เราจะปล่อยมโนราออกมาเล่น มันเป็นเรื่องธรรมดา เราผูกเรื่องขึ้นให้มีพ่อแม่ลูก โดยเล่นตลกไปก่อน ลาพ่อลาแม่ไปเล่นน้ำ เราเคยปล่อยตัวละครออกมาเป็นมโนราห์ เป็นการเกริ่นเรื่องว่ารำชุดนี้มาจากอะไร แทนที่จะดูอย่างเดียว มีทำนอง มีลายเพลง ดูว่าแต่ละจุดมีตลกมันก็ได้สนุกสนานหัวเราะไปด้วย เริ่มมีการเริ่มเข้าสู่ยุคใหม่ ถ้าปล่อยชุดการแสดงไปด้วยประกาศชุดการแสดงจบก็ประกาศชุดมันเป็นเรื่องที่คุณดูเบื่อไม่อยากจะดู เราจึงมีการสอดแทรกตลกและเพลงลูกทุ่งเข้ามาบ้าง มันจึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ จะต้องมีการนี้เข้ามาแสดงด้วย ทุกวันนี้เปลี่ยนไปตามสถานการณ์คือ คุณดูไม่ดูเรา ดูไม่จบจึงมีการพลิกแพลงการแสดงอีกอย่าง ก็ขึ้นอยู่กับผู้จ้างจะกำหนดเวลาแสดง แต่ใช้การแสดงชุดเดิมๆ

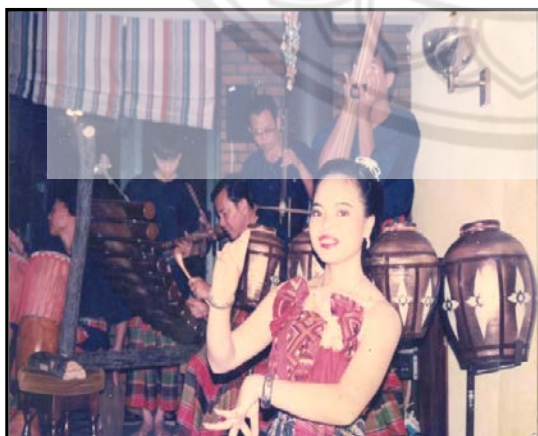
สมัยก่อนนั้น ผู้ว่าจ้าง งานจะ เข้ามาหาเรา เช่น งานภาคสนามใหญ่ ๆ จะมาปรึกษาว่า อาจารย์ไปเปิดสนามให้หน่อยต้องใช้คนเยอะ ๆ ต้องมีการคิดใหม่ ๆ เพื่อให้เข้ากับงาน บางทีเพลงก็ต้องแต่งใหม่เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นวิวัฒนาการจากเมื่อก่อนรำดั้งเดิมก็จะเป็นการคิดใหม่ รำใหม่ คิดลายเพลงใหม่ให้เข้ากับผู้ว่าจ้างต้องการ เพื่อให้สามารถบริการได้อย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้น การแสดงสมัยใหม่เข้ามาแทรกในการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ก็มี เพราะมันขึ้นอยู่กับเหตุการณ์สำคัญ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครองราชย์ครบ 60 ปี เราทำชุดการแสดงขึ้นมาใหม่เพื่อท่านโดยเฉพาะ หรืองานวิจิตรแพรวาราชินีแห่งใหม่ ต้องการเปิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เราต้องนำแบบใหม่เข้ามาการแต่งกายก็ต้องเกี่ยวกับผ้าไหม เพราะท่านทรงมีความกรุณาต่อผ้าไหมแพรวา โดยแทนที่จะเป็นสีแดงสีเดียว ก็ทรงเอาสีอื่น ๆ เข้าวิวัฒนาการก็ขึ้นมาเรื่อย ๆ แทนที่จะอยู่กับชุดเก่าชุดเดิมต้องมีชุดใหม่ ๆ ขึ้นมา เมื่อก่อนแค่นำไปโชว์ แค่อัด หรือ 2 ชุด ตอนนี่วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์รับงานแสดง 3 - 4 ชั่วโมง เราจะทำอย่างไรจึงจะได้บรรณสำหรับผู้ว่าจ้าง

เมื่อปี พ.ศ. 2531 ตอนนั้นดนตรีได้มีการเอาหลายอย่างมาปรับแต่ง เช่น ชุดไทพวน ได้นำดนตรีหลายอย่างมาผสมผสานกัน อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี คิดลายซอหลงและวิวัฒนาการไปตามยุคตามสมัย โดยยึดหลักเดิมมีวิวัฒนาการไปพร้อมกับการแสดง แต่ก่อนดนตรีก็ใช้แบบธรรมดา แต่สมัยนี้มีการพัฒนาเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ ได้เน้นการแสดงของกาฬสินธุ์

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงกล่าวได้รับความนิยมนแพร่หลาย จนถือได้ว่าเป็นมาตรฐานของ วงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์สาขาศิลปะนาฏศิลป์มาจนถึงปัจจุบัน”

จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึง รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลป์สาขาศิลปะนาฏศิลป์ในยุคกลาง ได้ดังนี้

1. ดนตรีบรรเลงหลายต่างๆ เพื่อเป็นการโหมโรงและบอกแก่ท่านผู้ชมว่าการแสดงกำลังจะ เริ่มต้นแล้ว
2. เปิดวง(โชว์วง)ด้วยการบรรเลงและการแสดงรำโชว์ของนางไห
3. การแสดงแต่ละชุด ก่อนนำเสนอละครการแสดง (บางชุดการแสดง) ก็จะเล่นมุขตลก สอดแทรก มีการผูกเรื่องขึ้น เช่น เรื่องพระสุธน-มโนราห์ ตอนมโนราห์เล่นน้ำ ซึ่งเป็นวรรณกรรม พื้นบ้านอีสาน โดยการสมมุติให้มีตัวละครพ่อ แม่ ลูก ออกมาพูดคุยกัน ก่อนลาพ่อ ลาแม่ ไปเล่นน้ำ แล้วจึงนำเสนอละครการแสดง
4. การแต่งเพลงบางทีก็ต้องแต่งใหม่เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นวิวัฒนาการผสมผสาน จากการจำแบบดั้งเดิม และประยุกต์ โดยจะเป็นการคิดใหม่ รำใหม่ คิดลายเพลงใหม่ ให้เข้ากับผู้ว่า จ้างต้องการ เพื่อให้สามารถบริการได้อย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้น การแสดงร่วมสมัย(สมัยใหม่)เข้ามา แทรกในการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์สาขาศิลปะนาฏศิลป์ ในบางครั้งก็จะขึ้นอยู่กับว่าการแสดงชุดนั้น เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญๆ ไต เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครองราชย์ครบ 60 ปี เป็นต้น
5. เริ่มเข้าสู่ยุคใหม่ คือ มีการนำเอาเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง (เพลงร่วมสมัย) เข้ามาและการ เอาตลกมาเล่นแทรก โดยมีอาจารย์เรืองชัย นากลาง และอาจารย์ ทูลทองใจ ซึ่งรัมย์ เล่นตลก ช่วงแรกๆ เพื่อให้ให้นักดนตรีได้มีโอกาสพักบ้าง และให้นางรำมีเวลาเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 19 รูปแบบการแสดงของวงโปงลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์สาขาศิลปะนาฏศิลป์ยุคกลาง
ที่มา : กาญจนา สนสุนัน และวิษระ เมธาศุภสวัสดิ์

ภาพที่ 20 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคกลาง
ที่มา : กาญจนา สนสุนัน

4.2.3 รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2551 – พ.ศ.2555)

รูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ยุคปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวงดนตรีเพียงเล็กน้อย แต่รูปแบบของการแสดงนั้นก็มีการสร้างสรรค์และพลิกแพลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อตอบโจทยที่ว่า “ทำอย่างไร การแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ จึงจะได้ แสดงได้อย่างมี อรรถรส และตรงกับความต้องการ ผู้ว่าจ้าง และสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ”

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถสรุปให้เห็นถึงรูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ในยุคปัจจุบัน ได้ดังนี้

1. ดนตรีบรรเลงลายต่าง ๆ เช่น ลายโปงลาง ลายออนซอนอีสาน ลายข้าวตอกลม ลายแม่ฮ้างกล่อมลูก ลายสาวคอยอ้าย ลายสุดสะแนน และนำเสนอเพลงต่างที่มีความหมาย เช่น เพลงสถาบัน เพลงคำสัญญาที่กาฬสินธุ์ ดังแสดงในภาพที่ 21

ภาพที่ 21 การบรรเลงลายและนำเสนอมเพลง

ที่มา : วัชระ เมธาสุภสวัสดิ์

2. หลังจบเพลงแล้วก็จะบรรเลงลายแมงกู่ตอมดอกออกกลมพัดไม้ เพลงไชว์วง

3. นางไหออกมารำไชว์ด้านหน้าเวทีและเข้าติดไห

ดังแสดงในภาพที่ 22

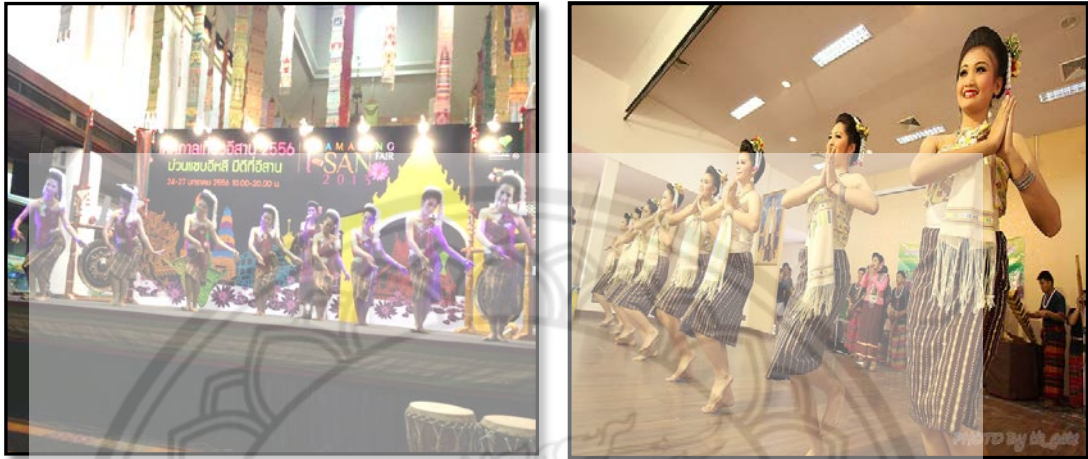

ภาพที่ 22 การบรรเลงและการรำไชว์ของนางไห

ที่มา : วัชระ เมธาสุภสวัสดิ์ และ

th-th.facebook.com/Forum.KalasinCollegeofDramaticArts - แคช

4. พิธีกรกล่าวทักทายท่านผู้ชม และพูดถึงประวัติความเป็นมาของวง รวมถึงชุดการแสดง และพิธีกรนำเข้าสู่ชุดการแสดง เช่น ชุดรำตั้งหวาย ชุดพ็อนแคน หรือ พ็อนไทภูเขา ซึ่งในบทเพลงนี้จะมีการบรรเลงการออกเดี่ยวของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น ดังแสดงในภาพที่ 23

ภาพที่ 23 การแสดงชุดรำตั้งหวาย

ที่มา : วัชรระ เมธาสุภสวัสดิ์ และ

[th-th.facebook.com/Forum.KalasinCollegeofDramaticArts](https://www.facebook.com/Forum.KalasinCollegeofDramaticArts) - แคช

5. การแสดงรำที่มีอัตราจังหวะที่ช้า ถึงจังหวะปานกลาง เช่น ชุดภูไทสามเผ่า ประกอบด้วย ภูไทกาฬสินธุ์ ภูไทเวียงนคร ภูไทสกลนคร

6. พิธีกรค้นรายการโดยการร้องเพลง หรือเชิญท่านผู้ชมมามีส่วนร่วมบนเวที เป็นต้น ดังภาพที่ 24

ภาพที่ 24 พิธีกรค้นรายการโดยการเล่นมุขตลกๆ หรือเชิญท่านผู้ชมมามีส่วนร่วมบนเวที

ที่มา : วัชรระ เมธาสุภสวัสดิ์

7. การแสดงชุดรำที่มีจังหวะเร็วและกระชับขึ้น เช่น ฟ้อนสาวกาฬสินธุ์ลำเพลิน
เซิ้งแห่ไข่มดแดง เป็นต้น
8. ขึ้นรายการโดยการร้องเพลงเร็ว เช่น เพลงออนซอนเด เพลงคีตฮอดสาวฟ้างำ
9. พิธีกรแนะนำชุดการแสดงที่มีจังหวะสนุกสนานคึกคัก เช่น เซิ้งแห่ไข่มดแดง
ฟ้อนไทภูเขา เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 25

ภาพที่ 25 พิธีกรค้นรายการโดยการเล่นมุขตลกๆ หน้าเวที
ที่มา : วัชระ เมธาคุณสวัสดิ์

10. พิธีกรแนะนำเครื่องดนตรี เริ่มจากการแนะนำเครื่องดีดก่อน เช่น แนะนำพิณ
อาจจะเล่าถึงประวัติความเป็นมาก่อน แนะนำ ซอ โปงกลาง แคน ไหวด อาจจะเล่าถึงประวัติ
ความเป็นมาก่อน สาทิตจนครบ ดีด สี ตี เป่า เป็นต้น ต่อจากนั้นอาจให้พิณดีดลายปู่ป้าหลาน
ซอไซรัที่สำเนียง เครื่องตีโปงกลาง ไชว์ลายกาเต้นก่อน แนะนำเครื่องเป่าโดยส่วนใหญ่มักจะแนะนำ
ไหวดลายสาวสะกิดแม่ ก่อนแล้ว จึงตามด้วยการแนะนำแคน ลายสุดสะแนน โดยส่วนมากจะให้
หมอแคนกล่าวถึงประวัติของแคนก่อน ต่อจากนั้นก็ให้หมอแคนสาธิตวิธีเป่าให้ท่านผู้ชมฟังดู
11. บรรเลง ต่อด้วยชุดการแสดง
12. สลับกับการแสดงตลก(หมอลำเรื่องต่อกลอน) ซึ่งมีมุขฮา ๆ ขำ ๆ เพื่อเป็นการ
เปลี่ยนบรรยากาศ และเป็นการเพิ่มสีสันในการชมการแสดงโปงกลาง ดังแสดงในภาพที่ 26

ภาพที่ 26 การแสดงตลก

ที่มา : [th-th.facebook.com/Forum.KalasinCollegeofDramaticArts](https://www.facebook.com/Forum.KalasinCollegeofDramaticArts) - แคช

13. เริ่มแสดงชุดรำต่าง ๆ ออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเห็นเวลาพอสมควร อาจจบลงด้วย 2 ชุดการแสดง เช่น ชุดสาวภาพลักษณ์ล้ำเฟลิน ชุดเซิ้งกระโป๋

ภาพที่ 27 การแสดงชุดเซิ้งกระโป๋

ที่มา : วัชร เมธาคุณสวัสดิ์

14. ดนตรีบรรเลงเพลงลา (เตี้ยลา)ผู้ชม เช่น เพลงเตี้ยสามจังหวัด (เตี้ยธรรมดา เตี้ยโขง เตี้ยพม่า)

ภาพที่ 28 การแสดงชุดเตี้ยลาก่อนสิ้นสุดการแสดง
ที่มา : วัชร เมธาศุภสวัสดิ์

15. พิธีกรกล่าวลาท่านผู้ชม/จบการแสดง

ภาพที่ 29 พิธีกรกล่าวลา จบกระบวนการนำเสนอ
ที่มา : วัชร เมธาศุภสวัสดิ์

การศึกษารูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยายนากฎศิลปกาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค พบว่า รูปแบบและขั้นตอนการแสดง สามารถเปรียบเทียบพัฒนาการได้ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบรูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยายนากฎศิลปกาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค

ประเด็น / ยุค	ยุคแรก (พ.ศ.2526–พ.ศ.2530)	ยุคกลาง (พ.ศ.2531–พ.ศ.2550)	ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2551–พ.ศ.2555)
1. รูปแบบ	เป็นไปตามความต้องการ ผู้จัดการแสดง สภาพสังคมและค่านิยม	เป็นไปตามความต้องการของ ผู้ว่าจ้างต้องการ เหตุการณ์สำคัญๆ และ นโยบายของวิทยาลัย	มีการสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ตรงกับความต้องการ ผู้ว่าจ้าง และสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ
2. ขั้นตอน	1. บรรเลงลายเพื่อเป็นการโหมโรง 2. เปิดวงเพื่อเป็นการเริ่มเข้าสู่การแสดงตามรายการของวง 3. ชุดการแสดงจะเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตและการละเล่นต่างๆ 4. ร้องเพลงและการแสดงตลกเพื่อคั่นรายการแสดง	1. ดนตรีบรรเลงลายต่างๆ เพื่อเป็นการโหมโรง 2. เปิดวงด้วยการบรรเลงและการแสดงรำไซ้ของนางไห 3. การแสดงแต่ละชุด ก่อนปล่อยชุดการแสดงมีการเล่นตลกสลับกับการนำเสนอของพิธีกร 4. เริ่มเข้าสู่ยุคใหม่ คือ มีการนำเอา เพลงลูกทุ่งเข้ามาบรรเลงและมีการแทรกตลกในการแสดง	1. ดนตรีบรรเลงลายต่าง ๆ 2. หลังจบเพลงแล้วก็จะบรรเลงลายแมงกูดอมดอก ออกลมพัดไม้ เพลงไซ้วง 3. นางไหออกมารำไซ้ด้านหน้าเวทีและเข้าตีไห 4. พิธีกรกล่าวทักทายท่านผู้ชม และพูดถึงประวัติความเป็นมาของวง รวมถึงชุดการแสดงและพิธีกรนำเข้าสู่ชุดการแสดง 5. การแสดงรำที่มีอัตราจังหวะที่ช้า ถึงจังหวะปานกลาง 6. พิธีกรคั่นรายการโดยการร้องเพลง หรือเชิญท่านผู้ชมมามีส่วนร่วมบนเวที

ตารางที่ 3 (ต่อ) เปรียบเทียบรูปแบบการแสดงของวงโปงลางวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ทั้ง 3 ยุค

ประเด็น / ยุค	ยุคแรก (พ.ศ.2526–พ.ศ.2530)	ยุคกลาง (พ.ศ.2531–พ.ศ.2550)	ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2551–พ.ศ.2555)
2. ขั้นตอน			7. การแสดงชุดรำที่มีจังหวะเร็วและกระชับขึ้น 8. ขึ้นรายการโดยการร้องเพลงเร็ว 9.พิธีกรแนะนำชุดการแสดงที่มีจังหวะสนุกสนานคึกคัก 10.พิธีกรแนะนำเครื่องดนตรีเริ่มจากการแนะนำเครื่องดีด สี ตี เป่า ตามลำดับ 11. บรรเลง ต่อด้วยชุดการแสดง 12. สลับกับการแสดงตลก (หมอลำเรื่องต่อกลอน) 13.บรรเลงต่อด้วยชุดการแสดงต่างๆ จนถึงเวลาปิดการแสดง 14. ดนตรีบรรเลงเพลงลา (เต้ยลา)ผู้ชม 15. พิธีกรกล่าวลาท่านผู้ชม/จบการแสดง